

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ДИНАМІКУ ЇЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Проаналізовано вплив зовнішньої політики на динаміку розвитку економічних відносин між Україною та її партнерами.

Ключові слова: зовнішня політика, багатовекторність, політичні та економічні відносини, інтеграція, геополітика, глобальне середовище.

Постановка проблеми. На сьогодні у зв'язку із питаннями та проблемами, які виникли на тлі президентських вибрів, в Україні поживалися дискусії навкруги пріоритетних напрямків зовнішньої політики України, зокрема дискусії точаться з питань доцільності до повернення двополярної моделі у зовнішній політиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему багатовекторності у політиці досліджували А.Зленко, В.Гречанінов, В.Манжола, І.Фомічова, С.Пирожков та ін. [1].

Всі автори відзначають, що з політичної точки зору багатовекторність характерна для зовнішньої політики перш за все тих держав, які виступають як своєрідні центри сили в системі міжнародних відносин, проте й для України, з її особливим геополітичним статусом, вона набуває вирішального значення і, разом із цим, така зовнішньополітична модель пов'язана із внутрішньою ситуацією в країні.

Така форма міжнародних стосунків була обрана керівництвом України у 1991 – 2005 роках у зв'язку з тим, що історично частина української еліти геополітично орієнтується на Європу, а інша її частина - на Росію.

Слід відзначити, що така політика багато в чому була виправдана, хоча б з того погляду, що Україна була здатна ефективно вибудувувати свої економічні стосунки як із Росією, так і з європейськими країнами.

На протязі всієї історії незалежної України Росія та країни ЄС були і залишаються найбільшими торговельним партнером України [2]. За період з 2003 по 2009 р. товарообіг між Україною і Росією збільшився більш ніж у 4 рази, і майже в 2 рази збільшився обсяг торгівлі України з країнами Європейського Союзу в докризовий період [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, графік свідчить, що обсяги зовнішньої торгівлі України із провідними партнерами далеко нерівнозначні. Підвищення темпів зростання зовнішньоторговельного обороту із ЄС протікає на фоні уповільнення темпів зовнішньої торгівлі із Росією.

Формування цілей статті. Для того, щоб проаналізувати наслідки нової зовнішньополітичної стратегії України та її вплив на економіку буде використаний метод математичного моделювання.

Виклад основного матеріалу. В даній моделі ми виходимо з припущення, що ревінь поступового розвитку економічних відносини між Україною та її партнерами є об'єктивним процесом, якій знаходить вираження в зростанні економічних показників, але при цьому вплив політичного фактору відчувається в зниженні або підвищенні темпів зростання обсягів торгівлі, тобто її динаміки.

Таким чином ми розглядаємо динаміку зовнішньої торгівля як таку, яка може уповільнюватися та прискорюватися під впливом політичних факторів.

В таблиці наведені данні відносно основних політичних подій, які визначали зовнішню політику України у 2005 – 2009 роках та їх вплив на стосунки України із своїми сусідами (табл. 1).

Таблиця 1

Основні події в зовнішній політиці України в сфері в 2005 – 2009 рр.

Рік	Росія		Європейський Союз	
	Знакові події	Вектор впливу (+/-)	Знакові події	Вектор впливу (+/-)
2005	1. Криза взаємовідносин як слідство приходу нової влади.	-	1. Курс на євроінтеграцію, поліпшення відносин з Євросоюзом і НАТО.	+

	2. Відмова України від вступу в Єдиний економічний простір.	-	2. Підписання 3-річного плану дій по наближенню України до стандартів європейських країн.	+
	3. Початок обговорення проблем, пов'язаних з перспективами перебування Чорноморського флоту в Криму.	-	3. Визнання України країною з ринковою економікою.	+
	4 Відмова від активної участі в роботі СНД.	-	4. Прийняття резолюції Європарламенту про необхідність почати переговори з Україною про асоційоване членство в ЄС.	+
2006	1 Перша газова криза.	-	1. Виступ країн Євросоюзу в підтримку Києва в газовому конфлікті з Росією.	+
	2. Заява Росії про стурбованість у зв'язку із приєднанням України до Плану дій щодо членства в НАТО.	-	2. НАТО оголошує політику відкритих дверей щодо вступу України.	+
	3. Ускладнення відносин як слідство загострення проблеми Чорноморського флоту.	-	3. Охолодження відносин внаслідок приходу до влади уряду В. Януковича.	-
	4. Початок обговорення проблем Голодомору в Україні.	-	4. Відмова від беззастережного вступу в НАТО.	-
	5. Поліпшення взаємин як слідство приходу на пост прем'єр – міністра В.Януковича.	+		
2007	1. Газова криза - переговори В.Януковича про ціну на газ, фіксація ціна на рівні 130 дол. за м ³ .	+	1. Стримана реакція Євросоюзу на газову кризу	-
	2. Скасування візиту В.Ющенко в Росію 21 березня 2007 через відмову російського керівництва від раніше запланованої зустрічі.	-	2. Активізація відносин у зв'язку із приходом до влади уряду Ю.Тимошенко.	+
			3. Надання Україні права приймати Євро -2012	+
2008	1. Новий виток газового конфлікту.	-	1. Стримана реакція Євросоюзу на газову кризу.	-
	2. Загострення відносин у зв'язку із конфліктом у Південній Осетії.	-	2. Початок безвізового діалогу між Україною та ЄС.	+
	3. Загострення відносин у зв'язку з проблемою визнання Голодомору як геноциду українського народу.	-	3. Вступ до СОТ.	+
2009	1. Загострення газового конфлікту,	-	1. Відмова Європейського союзу	-

припинення поставок газу в Європу.		підтримати Київ у газовому конфлікті з Росією.	
2. Загострення відносин у зв'язку з неучастю Росії в модернізації газотранспортної системи України.	-	2. Активізація переговорного процесу з питань укладання угоди про асоціацію між Україною та ЄС.	+
3. Відзив російського дипломата	-		
4. Звернення Д.Медведева до В.Ющенко з питань зовнішньополітичного курсу України.	-		
5. Зниження рівня дипломатичних відносин (відсутність в Україні російського посла).	-		

При цьому за період з 2002 по 2009 роки динаміка зовнішньоторгових відносин між Україною та її основними партнерами змінювалася наступним чином (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка змін товарообігу України за період з 2002 по 2009 рр. (у % до попереднього року).

Рік	Експорт		Імпорт		Зміни в обсягу товарообігу	
	Росія	ЄС	Росія	ЄС	Росія	ЄС
2002	- 13,3	+ 13,89	+ 8,7	+ 15,45	- 4,6	+ 29,34
2003	+ 35,19	+ 40,53	+ 36,86	+ 42,0	+ 72,05	+ 82,53
2004	+ 36,58	+ 28,61	+ 36,62	+ 22,39	+ 73,2	+ 28,61
2005	+ 27,34	- 7,41	+ 5,90	+ 28,15	+ 33,34	+ 20,74
2006	+ 15,5	+ 16,1	+ 7,4	+ 32,6	+ 22,9	+ 48,7
2007	+ 46,4	+ 17,0	+ 22,1	+ 37,2	+ 68,5	+ 54,2
2008	+ 24,2	+ 33,6	+ 15,3	+ 32,2	+ 39,5	+ 66,56
2009 *	- 26,9	- 26,6	- 24,1	- 28,5	- 51,0	- 55,1

*дані за січень – жовтень [3].

Наведені у таблиці данні свідчать про те, що суттєве зростання торгових зв'язків між Україною та Росією відбулося у 2003 – 2005 роках, після цього в цих відносинах намітився спад.

Суттєвим проривом для торгівельних взаємозв'язків між Україною та ЄС став 2003 рік, після чого ці стосунки розвалилися досить динамічно.

Якщо розглядати взаємозв'язок між зовнішньою політикою України та її економічними результатами на міжнародній арені як певну математичну модель, то, якщо рівень динаміки зовнішньополітичних відносин України із своїми основними партнерами у 2004 році визначити за 100%, а кожен політичний подію розглядати як відсоток від базового значення із знаком «+», або «-», то можна визначити гіпотетичну шкалу розвитку взаємовідносин між Україною та її основними партнерами у 2004 – 2009 роках.

Припустимо, що кожна політична подія зменшує або збільшує рівень політичних відносин із основними партнерами на 2% і цей процес є безперервним.

Тоді, рівень політичних відносин можна визначити за формулою:

$$b = 100\% \pm n * p, \quad (1)$$

де: b - рівень політичних відносин;

n - відповідна кількість позитивних чи негативних факторів з відповідним знаком;

p - визначений відсоток змін в політичних стосунках.

Відповідно до даних наведених у таблиці 2 рівень політичних відносин України із Росією у 2005 році по відношенню до 2004 року складає:

$$100\% - 4 * 2\% = 92\%$$

$$\text{У 2006 році по відношенню до 2005 року: } 92\% - 4 * 2\% + 2\% = 86\%.$$

Відповідно, у 2007 році: $86\% - 2\% + 2\% = 86\%$, у 2008 році: $86\% - 3 * 2\% = 80\%$, у 2009 році: $80\% - 5 * 2\% = 70\%$.

Таким чином за період із 2004 року Україна в значній ступені знизила рівень політичних стосунків із Росією.

За той же період у динаміці змін політичних відносин України із країнами ЄС, відповідно до обраного методу дослідження, відбувалися наступні зміни.

Рівень політичних відносин України із країнами ЄС у 2005 році по відношенню до 2004 року складає: $100\% + 5 * 2\% = 110\%$.

У 2006 році по відношенню до 2005 року: $110\% + 2\% - 2 * 2\% = 108\%$.

Відповідно, у 2007 році: $108\% - 2\% + 2 * 2\% = 110\%$, у 2008 році: $110\% - 2 * 2\% + 3 * 2\% = 112\%$, у 2009 році: $112\% - 2\% + 2\% = 112\%$.

Таким чином, можна стверджувати, що за період із 2004 року Україні так і не вдалося розвинути політичні стосунки із ЄС. В цілому, ці стосунки не мають ярко вираженої позитивної динаміки, хоча й знаходяться на досить високому рівні, про що свідчить динаміка зовнішньоторгових зв'язків.

Отримані попередні дані дають змогу змодельовати вплив зовнішньої політики на рівень політичних стосунків між Україною, Росією та країнами ЄС.

Якщо по осі У відкласти рівень політичних стосунків із основними партнерами, а по осі Х - динаміку економічних результатів України на зовнішній арені, то можна отримати наступну модель впливу зовнішньої політики на динаміку економічних стосунків України в галузі зовнішньої торгівлі (рис. 1).

Відповідно до даної графічної моделі маємо декілька прямокутних трикутника де катети визначають динаміку політичних та економічних стосунків України із основними партнерами, а гіпотенуза визначає рівень впливу політичних чинників на динаміку економічних стосунків між державами.

Тоді даний рівень впливу множимо визначити за допомогою теореми Піфагора. Тобто, визначивши довжину гіпотенузи трикутника через с, а довжину катетів через а та b, маємо формулу:

$$c^2 = a^2 + b^2, \quad (2)$$

де, с - рівень впливу політичних чинників на динаміку економічних стосунків між державами;

а - динаміка економічних стосунків України із основними партнерами;

b - динаміка політичних стосунків України із основними партнерами.

Отже, в 2004 році рівень політичних стосунків із Росією впливав на динаміку економічних відносин наступним чином: $c^2 = 73,2^2 + 100^2 = 15358,24$
 $c = 123,9$.

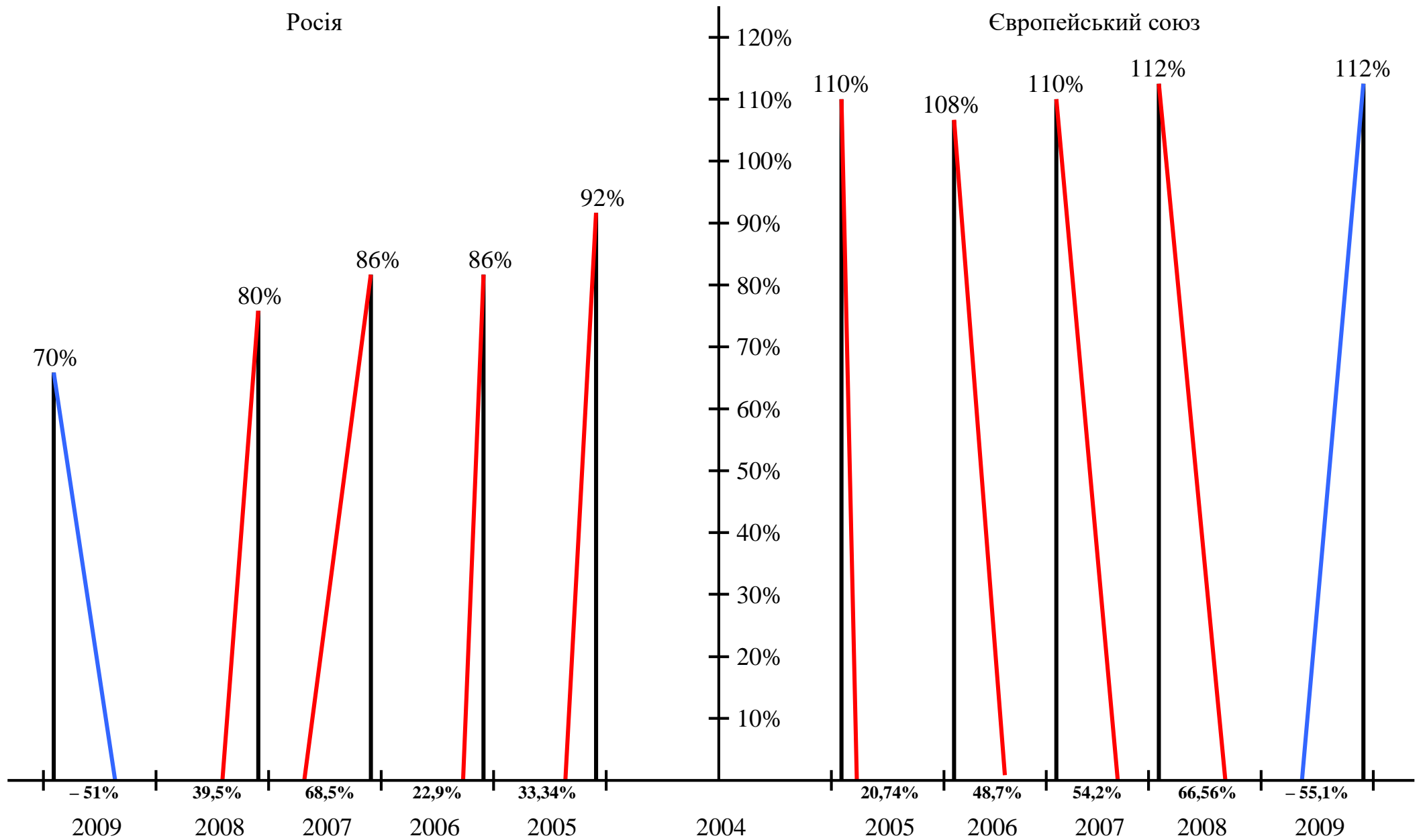

Рис. 1. Графічна модель впливу зовнішньої політики на динаміку економічних відносин України в сфері зовнішньої торгівлі

Відповідно, у 2005 році даний рівень впливу складав: $33,34^2 + 92,0^2 = 9577,56$; $c = 97,9$. У 2006 році: $22,9^2 + 86,0^2 = 7920,41$; $c = 89$. У 2007 році: $68,5^2 + 86,0^2 = 12088,25$; $c = 109,9$. У 2008 році: $39,5^2 + 80,0^2 = 7960,25$; $c = 89,2$. У 2009 році: $-(51,0 \times 51,0) + 70,0^2 = 2299$; $c = 47,9$.

Отже, як бачимо охолодження в політичних стосунках між Україною та Росією призвело і до падіння загальної динаміки торгівельних відносин при зростанні загальних показників товарообігу.

При цьому по мірі наростання конфронтації рівень динаміки знижувався повсякчасно, але в той момент коли рівень політичних стосунків застив на певній точці і уряду В.Януковича вдалося знизити політичний накал у відносинах, рівень динамічності економічних стосунків значно підвищився.

Аналізуючи цей же показник у відносинах між Україною та ЄС отримуємо наступні результати:

У 2004 році рівень впливу складав: $28,61^2 + 100,0^2 = 10818,53$; $c = 104,0$.

У 2005 році: $20,74^2 + 110,0^2 = 12530,14$; $c = 111,9$. У 2006 році: $48,7^2 + 108,0^2 = 14035,69$; $c = 118,5$. У 2007 році: $54,2^2 + 110,0^2 = 15037,64$; $c = 122,6$. У 2008 році: $66,56^2 + 112,0^2 = 16974,23$; $c = 130,3$. У 2009 році: $-(55,1 \times 55,1) + 112,0^2 = 9507,99$; $c = 97,5$.

Таким чином, як бачимо політична складова економічних зв'язків між Україною та країнами ЄС теж існує, але вона не має вирішального впливу на ці стосунки, про що зокрема свідчать результати 2007 – 2009 років, коли мало місце певне зниження рівня політичних стосунків між Україною та ЄС.

Отже, дана модель дає змогу зробити висновок, що Україна перебуває в економічній залежності як від Заходу, так і від Росії, а динаміка її зовнішньоекономічних зв'язків залежить від рівня політичних відносин.

Саме історичні та географічні реалії практично виключають можливість орієнтації України лише на один стратегічний зовнішньополітичний напрям, і тому навіть палкі прихильники політики європейської одновекторності України чудово розуміють, що це не може бути єдиним стратегічним напрямком її зовнішньої політики, і в практичному плані фактично намагаються здійснювати

зовнішньополітичний курс за різними векторами.

Таким чином сьогодні для України відсутня можливість вибору зовнішньополітичної стратегії, адже орієнтація на співробітництво із Заходом і Сходом є єдино можливий шлях зовнішньої політики України.

Схематично багатовекторну стратегію розвитку зовнішньої політики України можна представити таким чином (рис. 2).

Рис. 2. Основні елементи зовнішньополітичного курсу України за умов «багатовекторності».

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Отже,

пріоритети української зовнішньої політики сьогодні можна визначити таким чином: із Європою - інтеграція, із Росією - співпраця. Це є основою стратегічного бачення перспектив розвитку України в глобальному політичному та економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Зленко А. Можливості і альтернативи зовнішньої політики України. Збірка «Політика і час».. – К.: 2007. - с. 7.
2. Якушева А.Е. Западный и восточный векторы внешней торговли Украины в контексте вступления в ВТО // Мир перемен - 2008. - №1. - с. 12-18.
3. Офіційна сторінка Державного комітету статистики України в Інтернеті - <http://www.ukrstat.gov.ua>

Терехов Е.М. Внешнеполитический курс Украины как фактор влияния на динамику ее внешнеторговых связей

Проанализировано влияние внешней политики на динамику развития экономических отношений между Украиной и её партнерами.

Ключевые слова: внешняя политика, многовекторность, политические и экономические отношения, интеграция, геополитика, глобальная среда.

Terekhov E.N. Ukraine foreign policy in the effectiveness of the dynamics of trade ties

The influence of foreign policy on the dynamic development of economic relations between Ukraine and its partners.

Keywords: foreign policy, multidirectional, political and economic relations, integration, geopolitics, global environment.

Терехов Євген Миколайович - кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи НБУ»

Терехов, Є.М. Зовнішньополітичний курс України як фактор впливу на динаміку її зовнішньоторговельних зв'язків [Текст] / Є.М. Терехов // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція: зб. наук. праць / Національна академія наук України, Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2010. – Вип. 1 (81). – С. 450-457.